Maandishi: **na Sabina TUMANSKAYA,**
Picha: **na Sergey KIVRIN, Sabina TUMANSKAYA,**

NIJ. KATIKA NYAYO ZA WAUDI

Wilaya ya Gabala ya Azerbaijan ni maarufu kwa mandhari yake ya milima, hewa safi na wingi wa maeneo ya kihistoria. Njia ya kuelekea katika makazi ya Nij ya Gabala imekuwa maarufu kwa watalii wa nchini na wa kigeni siku hizi. Makazi hayo ni nyumbani kwa jamii ya Waudi, ukoo wa mojawapo ya watu wa kale zaidi wa eneo la Caucasus. Watu wengi mashuhuri wanaotambulika kimataifa wamekuwa hapa, ikijumuisha mwigizaji wa Kifaransa, Gerard Depardieu, wawakilishi wa familia ya kifalme ya Uingereza na msafiri mashuhuri, Thor Heyerdahl. Wageni wote maarufu walitaka kutambua ni kwa jinsi gani, baada ya miaka elfu mbili, Waudi wameweza kudumisha utamaduni, lugha na mila zao. Wakiwa warithi wa kanisa la kale la Apostolic Church of Caucasian Albania, Waudi wanajichukua kama Wakristo wa Othodoksi (Orthodox Christians) na wanathamini imani yao zaidi kuliko chochote duniani. Si jambo la kushangaza kuwa kufufuliwa kwa makanisa ya Albania, ambayo wakati mmoja yalinyakuliwa na Waarmenia, kumerejesha imani kwa maisha ya usoni na maisha halisi ya Waudi huko Nij. Njia ya kuelekea huko inapitia katika vijiji vya kuvutia, maeneo makubwa na milima iliyofunikwa na misitu. Njiani, kuna mahali pengine panapohusishwa na mwigizaji mashuhuri wa Hollywood. Hiki ni kijiji cha Vandam, kinachoitwa kimzaha mahali alipozaliwa mwigizaji Jean-Claude Van Damme. Jina hilo limeletea kijiji hiki umaarufu wa ajabu, ambalo awali lilijulikana sana kwa matunda yake, hasa matufaha, ambayo yangepatikana kwenye kinachoitwa soko la ndoo. Sasa, katika lango la Vandam, kuna sanamu ya mwigizaji huyo na wapita njia huhakikisha wanapiga picha hapa. Mtu pia anaweza kukutana na sanamu ya Steve Jobs, mwanzilishi mashuhuri wa Apple – rejeleo jingine la matufaha ya eneo hili.

Karibu kilomita 20 kutoka Gabala, kati ya mimea ya njugumawe, Nij inaanzia hapo, na kivutio cha kwanza ni hekalu la Albania la Chotari. Waudi wanajivunia sana

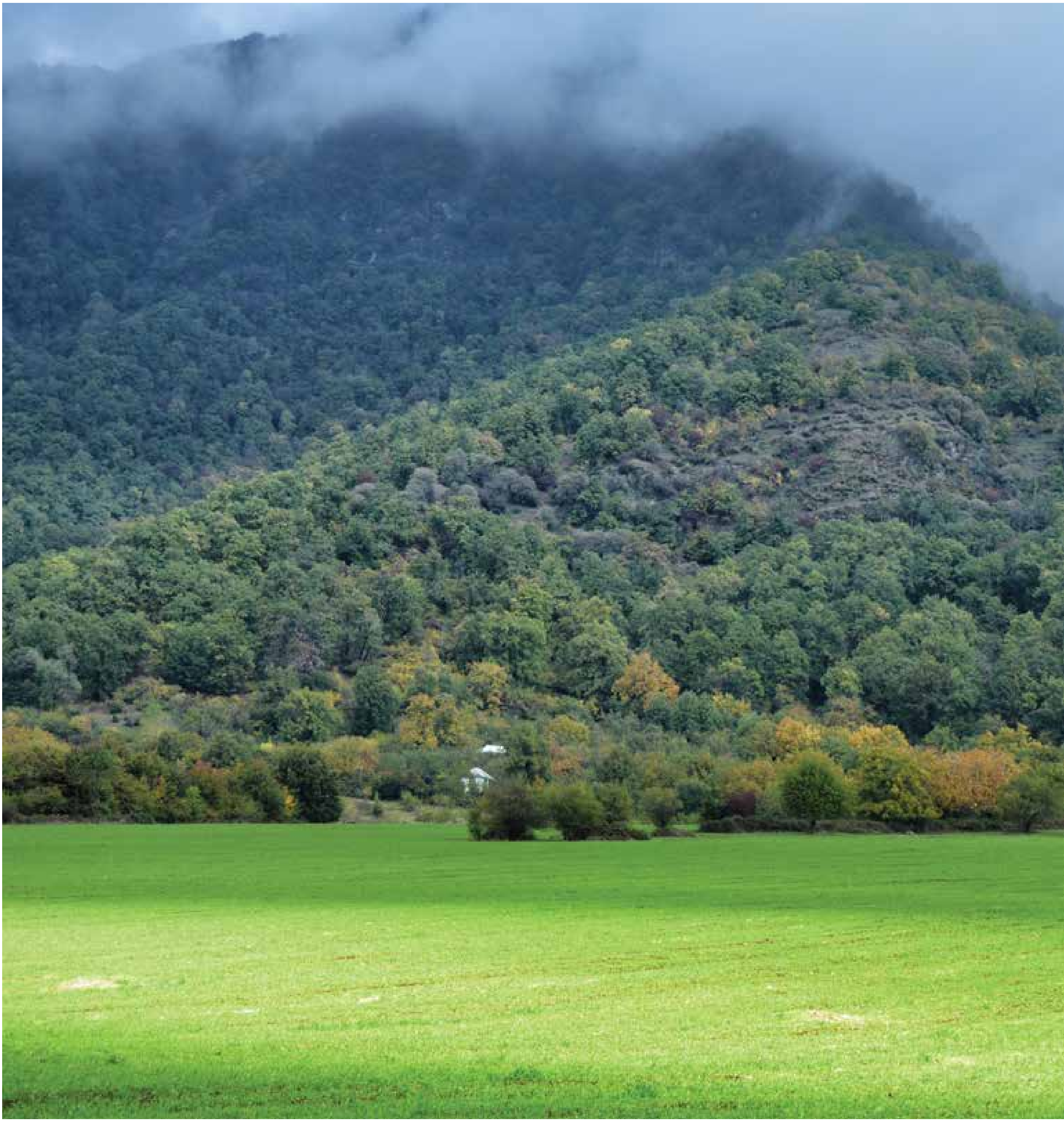

hekalu hilo. Kulikuwa na kanisa la kale katika eneo hili, na watu wengine wanaamini kuwa limekuwepo hapa tangu wakati wa mtakatifu Elisha, the Enlightener of Albania (Nuru ya Albania). Mwaka wa 1723 hadi 1726, kanisa jipya lilijengwa kwa pesa za mhisani wa eneo, Yengibar Chotari, na wakazi wengine wa Nij. Kutokana na hilo mtakatifu huyo na aliyechanga pesa za ujenzi wa madhabahu wameenziwa katika jina hilo. Wakati wa ujenzi wa hekalu, miti minne ya pleni ilipandwa uwanjani na miwili inapendeza sana kulingana na umri na

ukubwa wake. Mwaka wa 1836, Waudi walilazimika kuacha kanisa hilo, kwa kuwa lilikuwa chini ya Wakatoliko wa Kiarmenia (Armenian Catholicosate). Katika enzi za utawala wa Kisovieti, kanisa hilo lilipitia changamoto ambalo makanisa mengine yalipitia – liligeuzwa kuwa ghala na kuanguka polepole na kuchakaa. Ni katika mwaka wa 2006 tu, baada ya kurejeshwa, ndipo hekalu hilo liliporejeshwa kwa wanaparokia. Sala zilianza kusikika hapa, ikijumuisha za lugha ya Kiudi. Katika madhabahu ya hekalu, mtu anaweza kuona sala ya "Baba Yetu"

kwa Kiudi. Lugha ya Kiudi (Muz) inafanana na lugha ya Kilezigini. Ina lahaja kadhaa, kulingana na eneo wanakoishi wazungumzaji. Waudi wengi wanaoishi Nij huzungumza lugha tatu – Kiazerbaijani, Kiudi na Kirusi. Shule tatu kati ya tano za eneo hutoa mafunzo kwa Kiudi na mbili hutoa mafunzo kwa Kiazerbaijani.

Kijiji cha Nij chenyewe ni kikubwa kiasi. Kimegawanywa katika kinachoitwa pande 16 – shakka. Panapatikana humo, huduma zote ambazo mtu anaweza kuhitaji – maduka, hospitali, soko kubwa ambapo wakazi wa eneo huuza mazao yao ya kilimo. Njugumawe na mvinyo wa eneo hilo vina soko kubwa, na watu huja hapa kutoka maeneo tofauti kuvinunua. Unaweza kufurahia maisha ya Muudi, jaribu vyakula vya eneo na ufahamu historia yake katika jumba la makumbusho la "Udi Hearth". Kwenye eneo la hekta tatu unusu, kuna idadi kubwa ya majengo yanayofichua kabisa jinsi Waudi walivyoishi na kufanya kazi kwa karne nyingi. Jengo maarufu ni jumba kuu linalozungukwa na uwanja, ambalo limedumu kwa zaidi ya miaka mia tatu. Ni shamba la familia ya Gan-galov, ukoo wa kasisi Muudi aliyefungua nyumba yake kwa wanaparokia ambao hawataki kushiriki katika huduma za kiroho chini ya Wakatoliko wa Kiarmenia (Armenian Catholicosate). Nyumba hiyo ina vyumba kadhaa na vyombo vya kale vya nyumbani, nguo na fanicha. Kuna chumba tofauti cha sala. Kina mlango ambako msalaba umechongwa. Jambo la kufurahisha ni kuwa, kuna mlango wa meko katika chumba cha sala. Waudi, kama vile Waazerbaijani, walikuwa wapagani na waliabudu moto kabla ya kukubali madini yao makuu. Waudi pia walizingatia jua na mwezi kuwa vitu vitakatifu, na ishara hizi bado zipo kwenye msalaba wa Waudi. Inaonekana kuwa kuna maua ya tulipu kingoni, lakini hizi ni ndimi za moto zilizozungukwa na miezi michanga. Waudi wanaheshimu historia yao na hujaribu kutunza hatua zake zote, jambo linaloonekana wazi kutokana na vitu vya kuthibitisha katika eneo hilo. Wakazi wa mwisho wa nyumba hiyo walikuwa Wagangalovu – Vladimir, dada yake Zoya na baba yao. Zoya alijulikana kama mshonaji wa kike mwenye ujuzi na aliwashonea mavazi wanawake wa eneo. Vladimir alikuwa kinyozi maarufu. Wameenziwa kwa kujengewa

sanamu za uta na wanaendelea na kazi yao kana kwamba wako hai – Zoya kwenye cherehani, Vladimir kwenye meza ya msusi – jumba la makumbusho la Udi-style Tussauds, kama ilivyokuwa. Picha zinaonyesha wakazi wa eneo, wengi wao walioleta kumbukumbu za familia zao kwenye jumba la makumbusho ili kuacha kumbukumbu zao na wapendwa wao. Kuna zaidi ya vitu elfu mbili vya maonyesho, ambapo kila kimoja ni cha thamani. Katika uwanja wa nyumba, kuna sela ya kuvutia kwenye shina la mwaloni, vyombo vya nyumbani vya kutengeneza mkate, mvinyo na siagi. Kuna ziwa dogo lenye samaki wa aina ya troti (trout), ambao, pamoja na vyakula vingine vya kitamaduni vya Kiudi, vinaweza kupatikana katika mkahawa wa karibu. Mtu anaweza kukaa katika nyumba za starehe kwenye eneo la jumba la makumbusho.

Kivutio kingine cha Nij ni Udi Church of the Holy Mother of God, inayojulikana kama Bulun. Lilipata mwonekano wake wa sasa mwaka wa 1892. Kwa bahati mbaya, hakuna vitu vilivyohifadhiwa vya kuonyesha jinsi lilivyokuwa wakati wa ujenzi wake katika karne ya 12. Kama makanisa mengi ya Albania, lilijengwa katika eneo la kanisa la kale hata zaidi. Katika enzi ya utawala wa Kisovieti, hekalu hilo halikutumiwa na lilifungwa. Mwaka wa 2020, kanisa hilo lilirejeshwa na mwonekano wa nje na ndani ulidumishwa kadri iwezekanavyo. Ni kubwa na la kifahari zaidi kuliko Chothari Church na linapakana kando ya makaburi. Mwaka wa 2022, kwa mara ya kwanza kwa miaka mingi, Ibada na Sala (Divine Liturgy) vilifanyika hapa, ambapo kasisi wa Dayosisi Kuu ya Baku (Baku Cathedral) alishiriki. Mbali na Bulun na Chotari, kuna kanisa lingine la Waudi, Geyi, lakini limefungwa na linasubiri kufunguliwa. Mbali na makanisa, kuna msikiti katika Nij, kwa sababu Waislamu pia wanaishi hapa. Ilitokea kwamba wananchi wa mataifa tofauti wakati wote wameishi katika Wilaya ya Gabala. Njia muhimu zaidi za biashara zilikuwa zikipita karibu na mji mkuu wa kale wa Caucasian Albania, jiji la Kabala. Watu wengi waliendelea kuishi katika ardhi tulivu ya Azerbaijan na kufanywa kuwa wenyeji zaidi hivi kwamba wakapoteza utambulisho wao baada ya miaka mingi. Waudi, hata hivyo, kama wakazi asili wa eneo hili, hawajadumisha tu mila, imani na lugha yao, lakini pia wamewacha alama kubwa zaidi katika historia ya Azerbaijan.